

Utvärdering av projektet Kultur för äldre

**Peter Nordström
Göran Svensson
18 februari 2009**

Innehåll

1. Projektbeskrivning	3
1.1 Syfte.....	3
1.2 Mål för projektet.....	4
1.3 Aktiviteter.....	5
2. Utgångsläge.....	7
3. Utvärdering.....	8
3.1 Utvärdering av måluppfyllelse	8
3.2 Kvantitativa data	11
3.2.1 Projektet.....	11
3.2.2 Utvidgningen.....	12
3.3 Utvärdering av aktiviteterna	12
3.3.1 Kulturpaket 1 – Från hus till hus	12
3.3.2 Kulturpaket 2 – Skapa en upplevelse	14
3.3.3 Kulturpaket 3 – Musik vi minns	16
3.3.4 Kulturpaket 4 – Guldorn	19
3.4 Utvärdering av utvidgningen av projektet	20
3.4.1 Aktiviteterna.....	20
3.4.2 Kommentarer.....	20
4. Sammanfattning av projektet	21
5. Förslag och rekommendationer	23

1. Projektbeskrivning

1.1 Syfte

Äldreförvaltningen har tillsammans med kulturförvaltningen tagit initiativ till ett samverkansprojekt för att genomföra särskilda kulturinsatser inom äldreomsorgen. Bakgrunden är att äldrenämnden i budget 2008-2010 har fått i uppdrag att utveckla kulturinsatserna inom äldreomsorgen 2008. Kultur i olika former ska ges större utrymme i äldreomsorgen. Musik, böcker och konst bedöms för många vara betydelsefulla livskvalitetsfaktorer. Musikaliska upplevelser kan skapa gemenskap och vara ett sätt att nå människor med svårigheter att kommunicera. För kulturförvaltningen framgår av verksamhetsplan 2008 att även de i sitt arbete ska prioritera att hitta nya former för verksamheten riktad mot äldreomsorgen.

Projektet har genomförts som ett pilotprojekt i Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd med avsikt att där dra erfarenheter om arbetsformer och metoder som kan tillämpas för motsvarande satsningar inom äldreomsorgen i staden som helhet.

Målgruppen är äldre som har någon form av hjälpinsatser beviljade genom biståndsbeslut samt personal inom äldreomsorgen i Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning.

Projektet har genomförts under 2008 med avslutning vid årsskiftet.

I slutfasen av kulturprojektet, när det påvisats en viss "mättnad" på aktiviteter i Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning, skedde en utvidgning av aktiviteterna till att också omfatta äldreomsorgsverksamheter på enheter i Farsta, Enskede-Årsta-Vantörs och Kungsholmens stadsdelsnämndsområden.

Den utvärdering som genomförts av Solving Bohlin & Strömberg har omfattat följande faser:

- utgångsläge,
- kontinuerlig uppföljning under projektiden,
- långsiktig utvärdering och analys.

Utvärdering och uppföljning tar främst sin utgångspunkt i projektbeskrivningens mål och förväntade effekter. Utvärderingsarbetet har genomförts i nära samverkan med projektledningen.

Solving Bohlin & Strömberg har under utvärderingen genomfört besök på ett antal enheter och där samtalat med de äldre som deltagit i aktiviteterna, personal och deras chefer. Därutöver har kompletterande telefonintervjuer genomförts med enhetschef och representant från personal på de enheter som inte besökts.

Till utvärderingen hör också en bearbetning och sammanställning av ett stort antal utvärderingsblanketter som kulturpedagogerna fyllt i efter varje genomförd aktivitet på varje enhet.

I slutfasen av projektet har de deltagande kulturpedagogerna och enhetscheferna inbjudits till utvärderingsträffar. Deltagandet från kulturpedagogerna var stort, medan träffen med enhetscheferna ställdes in då de hade förhinder. Några av dem kontaktades per telefon och vi har också i efterhand inhämtat skriftliga utvärderingar från dem. Vid utvärderingsträffen har, utifrån den insamlade informationen, mer ingående samtal förts om projektets genomförande och resultat.

1.2 Mål för projektet

Det gemensamma kulturprojektets inriktning framgår av projektplanens mål, effektmål och projektmål. Dessa har beskrivits enligt följande:

A) Mål:

- Att de äldre ska få glädje och stimulans i sin vardag.
- Medvetandegöra personalen om kulturens betydelse för människors välbefinnande.
- Utveckla personalens arbetsmetodik så att kulturen blir ett naturligt inslag i det dagliga arbetet.

B) Effektmål:

- Att de äldre upplever en ökad kvalitet i äldreomsorgens innehåll.
- Personalen ska genom förändrade arbetssätt känna större glädje och motivation i det dagliga arbetet.
- Lyfta fram olika kulturarbetares kompetens och vidga deras arbetsmarknad.
- Kvantifiering:
 - Nå 30% av de äldre i ordinärt boende med hemtjänst samt boende i servicehus och seniorboende.
 - Nå 40% av äldre boende i vård- och omsorgsboende.

C) Projekt mål:

- Projektet ska leverera olika "kulturpaket" som ska genomföras inom projektet. Kulturpaketen är likvärdigt uppbyggda för att underlätta överföring till andra intressenter.
- Leverera en modell för hur kulturen kan integreras i äldreomsorgens verksamheter både för äldre och personal.

1.3 Aktiviteter

De olika aktiviteterna i kulturprojektet har formulerats i fyra kulturpaket. Varje kulturpaket är uppbyggt enligt en särskild mall. Inför genomförandet av varje kulturpaket har kontakt tagits med berörda enhetschefer och personal för att kunna inrikta insatserna till det behov som verksamheten har. En samordnare har haft som ansvar att samordna och boka in de olika kulturpaketen på respektive enheter. Nedan presenteras de olika kulturpaketen i korta drag.

Kulturpaket 1 - Från hus till hus

Syfte

Det övergripande syftet med aktiviteten är att sätta igång en lärandeprocess hos den enskilde, där han eller hon känner sig engagerad och stimulerad på olika sätt (mentalt, socialt, fysiskt och emotionellt) och blir intresserad av att fortsätta processen efter avslutad aktivitet.

Aktiviteten syftar till att:

- Arbeta med en lärandeprocess kring den egna hembygden och det egna boendet - nu och i förfluten tid - så att de äldre har olika men likvärdiga utgångspunkter.
- Skapa en gemensam plattform för diskussioner och aktiviteter kring boende, byggnader, stadsplanering och den egna historien.
- Uppmuntra äldre och personal att upptäcka kvaliteter och historier i närområdet.
- Stärka den enskildes identitet genom att låta henne eller honom uttrycka och berätta om sitt liv, sitt boende eller sin historia.
- Skapa kontakt mellan äldre, personal, anhöriga och andra besökare, genom att de berättelser som blir ett resultat av aktiviteten är allmänmänniska och engagerande.

Målgrupp

I första hand äldre och personal, i andra hand närstående och övriga besökare.

Kulturpaket 2 – Skapa en upplevelse

Resan till olika mål.

Musik, dans och teater.

Bakgrund

Det kan vara svårt för personal med skilda bakgrunder och kompetens att hitta kreativa kulturella verksamheter för att stimulera de äldre.

Syfte

Att ge personalen redskap som ger ökad kompetens i umgänget med de äldre. Personalen lär sig modeller hur man enkelt kan aktivera och stimulera de äldre i vardagen.

Målgrupp

Både äldre och personal.

Kulturpaket 3 – Musik vi minns

Syfte

Att ge äldre och personal en gemensam upplevelse. Att ge personalen verktyg för att de på ett enkelt sätt senare ska kunna arbeta med musik som kan aktivera, öka gemenskapen och fungera som minnesträning för de äldre.

Målgrupp

I första hand de äldre och personalen, i andra hand närstående och övriga besökare.

Kulturpaket 4 – Guldkorn

Syftet är att ge äldre och personal oförväntade upplevelser i vardagen, d.v.s. upplevelser som ger en extra guldkant på tillvaron. Till detta kulturpaket behövs kulturpedagoger med olika kompetensinriktningar beroende av vad som ska presenteras.

2. Utgångsläge

I Rinkeby-Kista stadsdelsområde bor det människor som i många fall har sin etniska härkomst eller bakgrund i andra kulturer och länder. Hela 89 olika nationaliteter är representerade. Stadsdelsområdet kan sägas vara indelat i fyra områden: Akalla, Kista, Husby och Rinkeby. I vissa områden är befolkningen mer multietnisk och i andra mer dominerade av vissa befolkningsgrupper med liknande etnisk bakgrund.

Den multietniska sammansättningen ställer särskilda krav på stadsdelsförvaltningens arbetsformer och vägar att nå ut med information om äldreomsorgens verksamheter. Det gäller information både i det förebyggande arbetet och i olika aktiviteter som ordnas. Det finns ett rikt föreningsliv i Rinkeby-Kista med föreningar som stadsdelsförvaltningen bl.a. använder som informationskanal till medborgarna.

Samarbetet med frivilligorganisationer är särskilt prioriterat. Stadsdelsnämnden har en ambition att öka antalet träffpunkter för äldre som drivs i samarbete med frivilligorganisationer. Sedan tre år tillbaka finns också en aktiv volontärverksamhet, som är en verksamhet som utförs av stadsdelsförvaltningens personal tillsammans med personal från Kista kyrka. Aktiviteterna, som bedrivs i Kista kyrka och Akalla äldreboende, består främst av högläsning, bakning och samtal. Särskilda sommaraktiviteter anordnas t.ex. utflykter till Kista centrum eller till närliggande grönområden.

För de äldre som har behov av olika stöd och hjälpinsatser gör stadsdelsförvaltningens biståndshandläggare en individuell utredning och bedömning samt fattar beslut om insatser. Anges det i biståndsbeslutet att den äldre har behov av sociala aktiviteter, är det verksamhetens kontaktperson som har ansvar för att i en genomförandeplan ange hur behovet ska tillgodoses. På vård- och omsorgsboendena uppges det ibland vara svårt att anordna lämpliga kulturinslag, då de boende ofta har omfattande omvårdnadsbehov och många behöver hjälp för att kunna delta i arrangemangen. På boendena ordnas det enskilda sociala aktiviteter och underhållningsarrangemang, men det finns inte någon samlad plan för hur de kulturella inslagen i de äldres vardag ska kunna öka.

3. Utvärdering

3.1 Utvärdering av måluppfyllelse

Solving Bohlin & Strömberg konstaterar sammanfattningsvis att projektet uppvisar en mycket god måluppfyllelse. De aktiviteter som genomförts har varit mycket uppskattade och de som deltagit har nästan undantagslöst uttryckt att projektet bidragit till att sätta en guldkant på tillvaron. Alla önskar att projektet utvidgas och att aktiviteterna återkommer.

Nedan ges en bedömning av måluppfyllelsen till varje mål i projektet. Bedömningen ger en sammanfattande bild av de intryck som givits av äldre, personal och ledning samt deltagande kulturpedagoger. De index som redovisas är ett genomsnittsvärde av i vilken grad kulturpedagoger och enhetschefer bedömer att kulturprojektets mål har uppnåtts. De berörda har gjort en skattning av måluppfyllelsen på en skala mellan 0-10, där 10 är total måluppfyllelse.

A) Mål:

- **Att de äldre ska få glädje och stimulans i sin vardag.**

Index: kulturpedagoger, 9,4

Index enhetschefer, 9,0

- Mycket hög måluppfyllelse. Utvärderingsunderlagen och samtliga äldre vi mött under utvärderingen anger entydigt att deltagarna blivit stimulerade av deltagandet i kulturpaketen.

- **Medvetandegöra personalen om kulturens betydelse för människors välbefinnande.**

Index kulturpedagoger, 7,5

Index enhetschefer, 9,0

- God måluppfyllelse. Den personal som har som i aktiviteterna har uttryckt sig positivt till resultatet och har sett att det med enkla medel går att skapa glädjeämnen i vardagen. Det är svårt att uttala sig om i vilken utsträckning medvetandegraden har höjts hos övrig personal på arbetsplatserna.

- **Utveckla personalens arbetsmetodik så att kulturen blir ett naturligt inslag i det dagliga arbetet.**

Index kulturpedagoger, 5,6

Index enhetschefer, 7,7

- Mindre god måluppfyllelse. De olika kulturpaketen har genomförts av de externt engagerade kulturarbetarna. Spridningseffekterna till äldreomsorgens personal har därmed varit begränsad. På några enheter har dock projektet inspirerat personalen till egna aktiviteter.

B) Effektmål:

- **Att de äldre upplever en ökad kvalitet i äldreomsorgens innehåll.**

Index kulturpedagoger, 9,25

Index enhetschefer, 9,7

- Mycket hög måluppfyllelse. Samtliga äldre uttrycker att de blivit berörda och uppiggade av deltagandet i aktiviteterna. Även personalen har samma upplevelse av aktiviteternas positiva inverkan för deltagarna.

- **Personalen ska genom förändrade arbetssätt känna större glädje och motivation i det dagliga arbetet.**

Index kulturpedagoger, 6,4

Index enhetschefer, 9,0

- Varierande måluppfyllelse. Personalen har inte på alla enheter varit engagerade i den utsträckning att det ännu inneburit någon förändring av arbetssättet och därmed har inte arbetsglädjen och motivationen påverkats. På några enheter som redan tidigare haft ett arbetssätt där kulturaktiviteter anordnats tillsammans med de äldre har projektet stärkt detta arbetssätt.

- **Lyfta fram olika kulturarbetares kompetens och vidga deras arbetsmarknad.**

Index kulturpedagoger, 9,6

Index enhetschefer, 9,7

- Mycket god måluppfyllelse. Kulturarbetarnas insatser har varit mycket uppskattade överallt. De har visat med sin kompetens att de har mycket stor förmåga att interagera med olika grupper och de har varit mycket lyhörda och snabbt kunnat anpassa aktiviteter efter målgrupp. Pilotprojektet visar att det

är möjligt att på detta sätt utnyttja dem som en resurs i äldreomsorgen och på det sättet utvidga deras arbetsmarknad.

- **Kvantifiering:**
- **Nå 30% av de äldre i ordinärt boende med hemtjänst samt boende i servicehus och seniorboende.**
- Mindre god måluppfyllelse. Av den kvantitativa utvärderingen nedan kan vi utläsa att kulturprojektet nått 116 äldre vid träffpunkterna. Det är ca 530 personer som har biståndsbeslutad hemtjänstinsats i Rinkeby-Kista. Bland deltagarna finns de som deltagit flera gånger vilket gör att projektmålet om att nå 30% av gruppen inte har nåtts till fullo.
- **Nå 40% av äldre boende i vård- och omsorgsboende.**
- Hög måluppfyllelse. I stadsdelsförvaltningens område finns det c:a 4000 personer som är i åldern 65 år och äldre. Av dem har c:a 1000 personer någon form av vård och omsorg, varav 175 personer bor i äldreboende. I projektet har det vid vård och omsorgsboende genomförts 34 träffar med 510 personer närvarande totalt.

C) Projekt mål:

- **Projektet ska leverera olika "kulturpaket" som ska genomföras inom projektet. Kulturpaketen är likvärdigt uppbyggda för att underlätta överföring till andra intressenter.**
- Hög måluppfyllelse. Projektet har genomförts och till och med utvidgats mot slutet av projektperioden. Kulturpaketen har anpassats efter de olika målgrupper man mött.
- **Leverera en modell för hur kulturen kan integreras i äldreomsorgens verksamheter både för de äldre och personalen.**
 - *Hög måluppfyllelse. Projektet levererar modeller som är väl tillämpbara i äldreomsorgens verksamheter. För att nå målet om en integrering och omfattande spridning bör äldreomsorgens personal göras delaktiga i högre omfattning.*

3.2 Kvantitativa data

3.2.1 Projektet

Totalt har det under projektets ram och de fyra kulturpaketen genomförts drygt 40 träffar med sammanlagt väl över 600 äldre. I tabellen nedan redovisas vilka som har genomförts på vilka enheter samt hur många träffar som genomförts och med hur många äldre totalt. Projektet har som målgrupp också de som har biståndsbedömda insatser inom hemtjänsten i ordinärt boende. Det totala antalet personer som har hemtjänstinsatser redovisas under hemtjänsten och de som deltagit redovisas under rubriken dagverksamheter.

Verksamhetsform	Antal lägenheter Vård- och oms. boende	Service-boende	Senior-boende	Tillfällen och totalt antal äldre				Summa
				Kultur-paket 1	Kultur-paket 2	Kultur-paket 3	Kultur-paket 4	
Rinkeby äldreboende	48	72		4/30	4/40	4/80		12/150
Kista äldreboende	95					2/35	1/20	3/55
Kista servicehus		177		4/32	3/83	3/30	2/75	12/220
Akalla äldreboende	32		93		1/5	6/80		7/85
Summa								34/510
Hemtjänst, egen regi och privat	Antal ärenden							
Hemtjänst Rinkeby	34							
Hemtjänst Kista	83							
Hemtjänst Akalla	129							
Summa, egen regi	246							
Privat utförare	284							
Träffpunkt	Målgrupp							
Husby Dagverksamhet	Iranier			4/56		3/60		7/116
Summa								7/116

Generellt kan Solving Bohlin & Strömberg konstatera att det varit ett stort antal äldre vid de flesta tillfällen, normalt 15-20 personer och ibland så många som över 50. Vid några tillfällen har det varit få besökare och det synes i första hand ha berott på bristande information eller att kulturpaketet råkat "krocka" med ett annat arrangemang som t.ex. födelsedagsfirande.

Vidare kan vi konstatera att projektet nått och överträffat målet att nå minst 40% av de som bor i vård- och omsorgsboenden. Däremot är inte målet om att nå 30% av de äldre i ordinärt boende och servicehus uppnått. Det är möjligen så att det kan anses ha varit ett väl optimistiskt mål. Hemtjänsttagare i ordinärt boende kan ha deltagit i kulturpaketen på Kista servicehus, men det finns inte några uppgifter om hur många.

3.2.2 Utvidgningen

Nedan redovisas motsvarande statistik för de verksamheter som omfattats av utvidgningen av projektet. Av tabellen framgår att utvidgningen omfattat drygt 300 äldre fördelat på 34 tillfällen. De flesta aktiviteterna genomfördes vid de olika boendeenheterna.

Verksamhetsform	Antal lägenheter Vård- och oms. boende	Service-boende	Senior-boende	Tillfällen och totalt antal äldre				Summa
				Kultur-paket 1	Kultur-paket 2	Kultur-paket 3	Kultur-paket 4	
Postiljonen, Farsta				2/20	2/20			4/40
Edö, Farsta	88	160		5/32	1/12	1/17		7/61
Farsta sjukhem	166			3/32	4/50	4/52	1/25	12/159
Stureby sjukhem EÅV				4/37			1/22	5/59
Karlavagnen, demensboende, Kungsholmen					2/28			2/28
Summa								30/347
Träffpunkter	Målgrupp							
Hagsåtra träffpunkt, E-Å-V						2/28		1/13
Postiljonens träffpunkt, Farsta				1/17				1/17
Bandhagens träffpunkt					1/17			1/17
Högdalens träffpunkt						1/15		1/15
Summa								4/62

3.3 Utvärdering av aktiviteterna

3.3.1 Kulturpaket 1 – Från hus till hus

Det övergripande syftet med aktiviteten är att sätta igång en lärandeprocess hos den enskilde äldre och personal, där han eller hon känner sig engagerad och stimulerad på olika sätt (mentalt, socialt, fysiskt och emotionellt) och blir intresserad av att fortsätta processen efter avslutad aktivitet.

Målgruppen är i första hand äldre och personal, i andra hand närstående och övriga besökare.

Ansvarig för kulturpaketet har förberedande möten och planering med dem som kommer att beröras av aktiviteten. En stadsmuseipedagog och en bildpedagog bedriver programmet. Aktiviteten innefattar 4 tillfällen om 2 timmar per gång.

Synpunkter från kulturpedagogerna

Kulturpedagogerna upplevde att delaktigheten bland de äldre var mycket god. De var intresserade, aktiva och deltog i dialog och rent praktiskt med att måla. Det som var mest uppskattat var de skapande inslagen såsom t.ex. att måla. Stadsvandringen fungerade bra, speciellt för de som bor på servicehus och som oftast är något mer rörliga än de som bor på vård- och omsorgsboende.

Ett bra moment var att låta de äldre berätta något om sig själva och var de bott. Även personer med demenssjukdom deltog med glädje. De äldre deltog med stort intresse, kreativitet och allvar i programmet. Ibland var det några äldre som var mer aktiva än andra och då är det enligt kulturpedagogerna viktigt att försöka aktivera och få med alla i gruppen.

Kulturpedagogerna uppger också att det är viktigt att i god tid nå ut med information om vad som ska ske till så många som möjligt samt att engagera personalen. Planering tillsammans med enhetschefen har gjorts på vissa enheter vilket var bra. Överhuvudtaget är det viktigt att planera denna aktivitet tillsammans med personal så att det kunnat göras vissa förberedelser när kulturpedagogerna kommer. Att tänka på är att det ibland bör finnas personal närvarande som kan tolka till äldre med annan etnisk bakgrund.

Under hösten har konceptet gjorts om till att omfatta ett tillfälle om två timmar. Detta fungerar bättre, då det upplevdes svårt att upprätthålla intresset hos deltagarna vid fyra tillfällen. Nu inleder kulturpedagogerna med en halvtimmeslång "föreläsning" med arkivbilder för att väcka minnen hos de äldre. Därefter förs en dialog utifrån minnen av hur man bott förr och deltagarna målar bilder. Det är viktigt att ge inspiration genom bilderna och få igång en dialog med de äldre. Detta går ofta bra – de flesta vill berätta.

Det är viktigt att vara lyhörd inför de äldre. För kulturpaket 1 är det bra om gruppen omfattar 12-15 personer – inte fler. Personer med mer grav form av demenssjukdom har svårare att tillgodogöra sig innehållet i kulturpaketet.

Synpunkter från de äldre

Kulturpaketet var mycket uppskattat och många ville vara med. Från ett servicehus beskrivs att det kändes litet "trögstartat" första gången. De äldre deltagarna förväntade sig att kulturpedagogerna tydligare skulle berätta vad deltagarna skulle göra och kulturpedagogerna ville avvakta något för att de äldre skulle ta initiativ. När aktiviteten sedan väl kom igång var alla aktiva och deltog. De äldre uttrycker att de var stolta över det de gjort och att det gav dem livslust att vara med.

De äldre upplevde också att det var kul och intressant att försöka skapa något utifrån sina egna minnen.

Synpunkter från personalen

Den deltagande personalen uppger att genomförandet fungerade bra. På servicehus är det dock viktigt att det erbjuds samma aktivitet vid flera tillfällen. Vid varje tillfälle var det några äldre som inte kunde vara med då de skulle till doktorn eller hade andra saker inbokade. Personalen upplevde att de fick bra idéer genom kulturpaketet. Det framförs speciellt att det är viktigt att personalen kan delta aktivt tillsammans med de boende.

Aktiviteten med ett fotoalbum med bilder från förr var mycket uppskattat. Deltagarna kunde se bilderna, minnas och samtala kring hur det var förr. På ett boende har man nu inspirerats och skaffat en DVD om Stockholms utbyggnad från 30-talet och framåt som man visar för de boende.

Solving Bohlin & Strömbergs kommentarer

Solving Bohlin & Strömberg konstaterar att den utveckling som skett av programmet från hus till hus är positiv. I kulturpaketet finns nu ett upplägg som omfattar två timmar där deltagarna ges inspiration och blir delaktiga i skapande aktiviteter med utgångspunkt i deras uppväxtmiljö. Delaktigheten säkerställs genom att en strukturerad dialog förs med deltagarna och på så sätt aktiveras alla. Vissa äldre behöver ha litet mer hjälp för att komma i gång att måla. Kulturpedagogerna är lyhörda och går in och ger stöd då det behövs.

Aktiviteten är inte lika lämplig för personer med demenssjukdom och gruppen bör inte vara större än 15 personer.

Att fotoalbum lämnas kvar på enheten är uppskattat av både äldre och personal. På något håll har personal inspirerats av kulturpaketet att anordna egna aktiviteter. Ett mycket trevligt material har tagits fram där Stockholms historia under 1900-talet skildras i bild och text. Materialet finns i nuläget på arabiska, persiska, spanska och svenska.

3.3.2 Kulturpaket 2 – Skapa en upplevelse

Syftet är att ge personalen redskap som ger ökad kompetens i umgänget med de äldre och att öka välbefinnandet. Att aktivera - ge upplevelser - öka gemenskapen - minnesträning. Personalen lär sig via kulturaktiviteter, t.ex. rytmik, hur man enkelt kan aktivera och stimulera de äldre i vardagen. Det kan annars vara svårt för personal med skilda bakgrunder och kompetens att hitta kreativa kulturella verksamheter för att stimulera de äldre.

Målgrupp är således både de äldre i verksamheterna och personal.

Antalet genomförandetillfällen kan variera från 3 till 4 tillfällen beroende av gruppens sammansättning. Beräknad tid för varje tillfälle är ca 2 timmar. I detta kulturpaket används en musiklärare och en teaterpedagog.

Kulturpedagogerna förbereder aktiviteten genom att besöka aktuellt boende och enhet, grupp eller liknande för att bilda sig en uppfattning om personalgruppens sammansättning och deltagarnas personligheter.

Synpunkter från kulturpedagogerna

Det ursprungliga upplägget med fyra tillfällen har kortats ned till 3 tillfällen då det upplevdes vara en mer lagom omfattning för kulturpaketet. Tre huvudteman finns: en resa, fester – högtider samt djur och natur.

Många var intresserade att delta. Kulturpedagogerna och de äldre sjöng sånger tillsammans. I stora lokaler var det bra att använda mikrofon så att alla kunde höra bra. Alla deltog i sångerna och aktivt i de samtal de hade kring musiken. Under temat "en resa" framkom många intressanta berättelser, som t.ex. en nu 95-årig f.d. mannekäng som berättade om när hon reste runt i Italien och visade kläder.

Temat "fester – högtider" var också mycket uppskattat. Här behövs det hjälp av personal att dela ut rekvisita, servera cider etc. Ett annat uppskattat tema var nubbevisetemat. Detsamma gäller temat "djur och natur". Det kunde ibland ta lite tid att komma igång och det är viktigt att tänka på att ha med "vilopunkter" i schemat för att ta fram de litet mer eftertänksamma stunderna och samla ihop tankar.

De som varit med en gång vill vara med även nästa gång. Det är viktigt att personer med demenssjukdom ges tillfälle att delta. Om deltagarna har en högre grad av demenssjukdom kan det vara bra att förenkla delar i upplägget. Vidare är det viktigt att vara lyhörd. Vid ett tillfälle började man med fika eftersom deltagarna var kaffesugna.

En god idé är att kopiera upp sångtexterna och lämna kvar sånghäftena till personalen så kan de använda dem igen. Det är bra att få igång rörelser hos deltagarna.

Personalens deltagande och engagemang är A och O för ett lyckat genomförande. Kulturpedagogerna anser att det blir svårt att genomföra programmet om gruppen är för stor. Det är svårt att klara av att aktivera och hålla igång fler än 20 äldre.

Synpunkter från de äldre

Genomförandet av kulturpaketet ökade samhörigheten mellan de äldre. Vid tredje tillfället kände man varandra bra och det upplevdes vara roligt att göra saker tillsammans. Det upplevdes också roligt att det kom någon utifrån och gjorde saker tillsammans med de äldre. De äldre kände igen de flesta av sångerna som sjöngs. Många äldre uppskattade att de fick behålla de glas som kulturpedagogerna hade med sig som rekvisita i en aktivitet, en annan uttrycker att det var kul när projektmedarbetarna i en annan aktivitet kastade ut löv. Överhuvudtaget upplevdes upplägget och innehåller i kulturpaketet mycket positivt, lätsamt och trevligt.

Personalen

Kulturpaketet upplevdes som mycket populärt. Många äldre deltog med entusiasm och glädje. Det kändes också inspirerande för personalen att vara med. De äldre "sken upp" och många bland personalen hoppas att de ska kunna tillvarata något av kulturpaketet för att genomföra själva.

Från något håll nämns det från personalen att det är svårt att få tid att delta. För att inledningsvis skapa förutsättningar kanske det vid något tillfälle behöver sättas in vikarier så att ordinarie personal kan delta i aktiviteten.

Solving Bohlin & Strömbergs kommentarer

Solving Bohlin & Strömberg bedömer att kulturpaketet "skapa en upplevelse" är mycket lyckat. Sång fungerar utmärkt för att få igång alla äldre. I dialog kommer många intressanta berättelser fram som också är mycket lärorika. Det är viktigt att lägga in "vilopunkter" i programmet. Det får inte vara alltför ambitiöst. Återhämtning behövs emellanåt och lyhördhet gentemot deltagarna är viktig.

Det är uppskattat både av äldre och personal att man lämnar kvar glas, sångtexthäften etc. Ett sorts memoryspel har också tagits fram, där deltagarna vänder brickor och får se en bild från en tidning ofta med anknytning till svunna tider. Den som vänder brickan associerar sedan fritt kring bilden och minns tillsammans med övriga saker med anknytning till bilden. Detta är ett enkelt och bra sätt att aktivera de äldres minne och samtidigt ha en trevlig dialog.

Grupperna bör inte vara större än 20 personer och även de med lindrigare demenssjukdom kan delta. Kulturpaketet fungerar utmärkt i grupper av äldre som vill lära känna varandra litet bättre.

3.3.3 Kulturpaket 3 – Musik vi minns

Syftet är att ge äldre och personal en gemensam upplevelse och samtidigt ge personalen verktyg för att på ett enkelt sätt själva kunna arbeta med musik. Till syftet hör också att öka gemenskapen och aktiviteten kan även fungera som minnesträning. I detta kulturpaket används två kulturpedagoger och en rytmikpedagog.

Målgruppen är i första hand de äldre i verksamheterna och personalen, i andra hand närstående och övriga besökare.

Förberedande möte genomförs med personalen för att kulturpedagogerna ska få kunskap om vilka äldre man kommer att möta. Det gör det enklare att förbereda, välja sånger som deltagarna kan och att förbereda inriktningen på den konsert som ingår i kulturpaketet.

Synpunkter från kulturpedagogerna

Kulturpedagogerna uppger att inledningen med att skriva namnlappar och sjunga namnsången fungerar mycket bra. Det gör att alla kommer igång och deltar aktivt och med glädje. Ett tema som var mycket uppskattat var årstidstemat. Bl.a. pratade kulturpedagogerna då om midsommarfirande och sjöng visor förknippade med det. Andra uppskattade teman var kärlek och bröllop. Även när de sjöng höstsånger var deltagandet aktivt och engagerat. Kulturpedagogerna upplevde ett stort positivt gensvar. Det förekom att de äldre spontant dansade med varandra eller rörde sig i takt med musiken. Även de som har en demenssjukdom kan delta i detta kulturpaket.

Temat livets skiften fungerar bra. Vaggsånger vi minns var också uppskattat av deltagarna. Resa från barndom, via ungdom till kärlek! Det är viktigt att väcka minnen hos deltagarna. Både positiva och mer sorgliga minnen väcks. Jultemat fungerade också bra.

Kulturpedagogerna påpekar behovet av att vara lyhörda inför deltagarnas önskingar om repertoar. Kulturpedagogerna följer sin grundplanering, men gör eventuella spontana anpassningar vid de olika tillfällena. Är gruppen aktiv och har egna idéer försöker man improvisera och ta tillvara dessa. Det är viktigt att ta tillvara spontaniteten hos de äldre.

Personalen upplevdes vara mycket intresserade och nyfikna. När kulturpedagogerna visade personalen några rörelser som de kan göra för att "pigga på sig" upplevdes det positivt. Personalen var ofta mycket positiva och gladdes tillsammans med de äldre.

När kulturpedagogerna genomfört "Musik vi minns" några gånger känns det som att de hade ett bra koncept. Gensvaret var mycket bra och även de äldre som har en demenssjukdom deltog med glädje. Kulturpedagogerna blev under projektet gång bättre och bättre på att utnyttja pedagogiska material och bilder som väcker minnen. De såg tydligt "igenkännandets glädje" hos de äldre.

På något ställe var lokalen mindre bra. Det är viktigt att kulturpedagogerna kan skapa kontakt och interagera med de äldre så att de deltar genom att sjunga och/eller klappa i händerna. Över 30 personer kunde delta vid ett tillfälle, men normalt var det kring 15-20 personer.

Kulturpedagogerna upplever att de kunnat öppna sinnen hos de äldre och givit personalen idéer och impulser. Kulturpedagogerna konstaterar att det är viktigt att personal finns tillgänglig. Det blir stressigt för kulturpedagogerna annars när de också ska ordna praktiska saker på en plats de inte känner till.

I vissa verksamheter med många äldre från andra länder krävs en extra stor lyhördhet och programmet fick anpassas till de äldre på ett påtagligt sätt.

Synpunkter från de äldre

De äldre uttrycker att det var både roligt och vemodigt att höra och sjunga sånger tillsammans. Många uttrycker att det är roligt att få höra gamla visor som de känner igen från förr. Minnen kommer fram från barndomen och deltagarna kommer ihåg nära och kära som inte längre finns i livet. Det var bra att allsångshäftet delades ut och att de fick behålla det.

Det var mycket bra med namnlappar och med namnvisan som gjorde att alla kom igång. Ofta känner inte deltagarna till varandras namn trots att man bor i samma hus. Flera kan vara nyinflyttade och detta är ett bra sätt att börja lära känna varandra.

De äldre uppskattar ett större innehåll i vardagen är olika aktiviteter är uppiggande och aktiverande. De äldre ville vara med varje gång och inte missa en minut. De äldre önskar mer av liknande aktiviteter. Någon uttryckte skämtsamt att det är synd att det råder brist på "gubbar" när de ska dansa!

Det som kanske kan bli bättre är att de i planeringen kontrollerar vilka tider det är lämpligt att komma till ett visst boende, så att det inte krockar med andra aktiviteter som t.ex. kaffet.

Synpunkter från personalen

Personalen upplever att det verkligen behövs aktiviteter som dessa för äldre och personal. Många tycker att det var mycket inspirerande och kul att vara med. Det var också kul att se hur spontant glada de äldre blev och hur de njöt av deltagandet. Vid ett tillfälle satte sig en äldre spontant och spelade piano. Aktiviteterna inom kulturpaketet fick de äldre att leva upp.

Medarbetarna uttrycker att de borde kunna göra mer av detta. Personalen upplever dock att det känns litet svårt att göra det utan hjälp utifrån. Det är inte alltid det finns någon i personalgruppen som t.ex. kan spela instrument m.m.

Solving Bohlin & Strömbergs kommentarer

Solving Bohlin & Strömberg konstaterar att kulturpaketet "Musik vi minns" får ett överväldigande positivt mottagande från alla håll. De äldre uppskattade mycket aktiviteten med namnsången och namnlapparna och det upplevs inte alls "barnsligt". De äldre är oftast mycket aktiva.

Det är viktigt att kulturpedagogerna är lyhörda inför den grupp de har framför sig och anpassar repertoar och uppläggning. Barnvisor och vaggsånger fungerar utmärkt. De flesta kommer ihåg dem och kan delta i sången även om de ser dåligt.

Personalen har generellt deltagit aktivt i detta kulturpaket. De sjunger med och dansar.

Det är viktigt att lokalen är någorlunda anpassad för ändamålet. Kulturpaketet fungerar väl med grupper på fler än 30 personer, men lagom storlek är mellan 20 och 30 äldre. Personer med demenssjukdom kan också delta med glädje. Det är uppskattat med frukt och att allsångshäfte lämnas kvar.

3.3.4 Kulturpaket 4 - Guldkorn

Syftet är att ge äldre och personal oväntade upplevelser i vardagen, d.v.s. upplevelser som ger en extra guldkant på tillvaron. Innehållet är musik, dans, teater, poesi, berättelser, bildkonst m.m.

I detta kulturpaket används kulturpedagoger med olika kompetensinriktningar beroende av vad som ska presenteras. Målgrupp är både de äldre i verksamheterna, besökare och personal.

Antalet genomförandetillfällen avsågs planeras och genomföras under projektiden. Beräknas tid för varje tillfälle, ca 2 timmar. Inför varje aktivitetstillfälle hålls förberedande möte med dem som ska genomföra aktiviteten.

Synpunkter från kulturpedagogerna

I detta kulturpaket "Guldkorn" är interaktionen med personal på plats viktig för att aktiviteten ska mottagas väl av de äldre. När konst med blomstermotiv ställdes ut i träfflokal och de äldre arbetade med färger, hade information nått ut till alla, men vissa förstod ändå inte vad som skulle hända. Detta påverkade genomförandet och mottagandet.

Temat sommarens småkryp fungerade bra. Det upplevdes dock inte helt lätt att få med de äldre och få dem aktiva. Möjligen skulle mer sång tillsammans fått igång alla litet bättre.

Synpunkter från de äldre

De äldre uppskattade mycket att bli bjudna på cider och frukt. Deltagarna skålade och hade trevligt. "Resan" genom olika länder upplevdes också spännande att göra. Några äldre uttryckte sin tacksamhet att politikerna hade beslutat om kulturprojektet och att de skickat ut kulturpedagogerna.

Synpunkter från personalen

Personalen beskriver aktiviteten som mycket uppskattad. Det skapade litet feststämning på enheten. Medarbetarna fick inspiration. De upplevde att de kunde ta vara på idéer från "Guldkorn" som de kan använda för att anordna aktiviteter på respektive enheter.

Temat sommarens småkryp var kanske litet för mycket "föreläsning" och det kunde ha utformats något mer interaktivt. Blomstermåleriet i en träfflokal uppger personalen ha fått för lite information om. De tyckte det var synd och uppger att det är särskilt viktigt med information i god tid när aktivitet ska ske i en särskild träfflokal.

Solving Bohlin & Strömbergs kommentarer

Solving Bohlin & Strömberg konstaterar att det är särskilt viktigt för kulturpaketet "Guldkorn" att information om kulturpaketet och vad det innebär, går ut till äldre som kan förväntas ha intresse av att delta.

3.4 Utvärdering av utvidgningen av projektet

3.4.1 Aktiviteterna

Under hösten utvidgades projektet till att omfatta några verksamheter för äldre inom Farsta, Enskede-Årsta-Vantör och Kungsholmens stadsdelsförvaltningar. De enheter som besöktes var Farsta sjukhem, Edö äldreboende, Postiljonens äldreboende, Stureby sjukhem, Hagsätra träffpunkt, Svedmyra dagverksamhet och Karlavagnens demensboende.

Sammanfattningsvis kan genomförandet och mottagandet av kulturpaketen i de tillkommande stadsdelsförvaltningarna beskrivas som mer blandat än i det ursprungliga kulturprojektet. På de flesta ställen var mottagandet utmärkt och genomförandet fungerade som i Rinkeby-Kista stadsdelsområde, men på några enheter fungerade det inte lika bra. Framförallt var det engagemanget från chefer och personal som uppgavs var bristande när det inte fungerade bra. Ibland deltog inte någon ur personalgruppen och det var då svårt för kulturpedagogerna att genomföra kulturpaketet. Det gällde dels det praktiska genomförandet, men också att det tog längre tid att känna in gruppen och anpassa upplägget till den. På ett äldreboende var chefen direkt avvisande gentemot kulturpedagogerna. På ett annat verkade personalen vara besvärade och avvaktande inför kulturpedagogerna.

3.4.2 Kommentarer

När det gäller projektets utvidgning konstaterar Solving Bohlin & Strömberg att genomförandet inte fungerade lika bra som i grundprojektet. Detta beror sannolikt till stor del på att information inte var så omfattande och förberedelsetiden var betydligt kortare i utvidgningen. Det är av yttersta vikt för ett lyckat genomförande att information till berörda chefer går ut och att dessa inte bara är informerade utan också engagerade och positiva till kulturinslagen. Personalen måste engageras i genomförandet och de måste därför inse betydelsen av kultur för de äldres välbefinnande.

4. Sammanfattning av projektet

Generellt önskar samtliga berörda att kulturprojektets aktiviteter ska fortsätta och att de kontinuerligt kan riktas till alla verksamheter i äldreomsorgen.

Kulturpedagogerna har blivit mycket väl bemötta överallt och de flesta intryck är positiva eller mycket positiva.

Måluppfyllelsen i projektet är god eller mycket god. På några få punkter har inte projektmålen nåtts, men i allt väsentligt konstaterar Solving Bohlin & Strömberg att projektmålen är nådda.

Den summerade erfarenheten av projektet visar att det är viktigt att personal och särskilt cheferna är delaktiga vid planering och genomförande av aktiviteterna. Om cheferna är engagerade blir personalen också det. Det bästa är om det utses en ansvarig på varje plats som kan hjälpa kulturpedagogerna till rätta. Engagerad och nyfiken personal ökar effekten vid genomförandet av de olika momenten.

Information i god tid är viktigt. Det gäller främst för att ge förutsättningar för äldre som är föremål för hemtjänstens insatser att kunna delta. På servicehus är det viktigt att annonsera i god tid i allmänna utrymmen. Positiva rykten sprider sig också bland deltagarna. Det är därför ofta bra att genomföra aktiviteter flera gånger i rad. Det är lättare att få i gång deltagarna när de känner varandra bättre. När deltagarna t.ex. på ett korttidsboende inte känner varandra lika bra, behöver kulturpaketets uppläggning anpassas.

I planeringen är det viktigt att ta hänsyn till andra evenemang, allt från bingo till kaffetider. Synkronisering är här viktig.

Interaktionen mellan kulturpedagogerna, deltagarna och personalen är avgörande för hur genomförandet går. Här behöver man anpassa sig till olika grupper. Olika teman fungerar olika bra i olika grupper beroende på storlek och deltagarnas hälsa. Sång och musik fungerar bra med även för personer med en hög grad av demenssjukdom, medan de aktiviteter som innebär mer lyssnande och självständigt skapande kräver en högre intellektuell nivå hos deltagarna.

Det är mötet mellan människor som är det viktiga – inte att "bara" roa deltagarna. Det finns ingen risk att pedagogiken ska bli för "barnslig" eller överdrivet pedagogisk. Namnvisan har alla tyckt om. Det finns också ett stort värde i att t.ex. sjunga barnvisor tillsammans då de äldre minns dessa och kan delta även om de har svårt att läsa texten i ett texthäfte eller har andra språkliga svårigheter. Det är också för det mesta bra att ta i deltagarna, d v s att arbeta med kroppskontakt, för att få i gång interaktion.

Projektet har dokumenterats på film. Flera av deltagarna önskar se den film de medverkar i. Äldre och personal hälsar också politikerna välkomna att själva vara med eller höra vad deltagarna tycker och vill göra.

Framöver är det viktigt att ge personalen inom äldreomsorgen mer kunskap om vad kulturupplevelser betyder för äldre och hur viktigt det är för välbefinnandet. Personalen inom äldreomsorgen i Rinkeby-Kista stadsdelsområde, inkl. den privata utföraren, har varit mycket positiva, aktiva och ställt upp på alla sätt när kulturarbetarna varit ute på olika enheter. Kulturpedagogerna har imponerats av hur personalen arbetar tillsammans med deltagarna.

5. Förslag och rekommendationer

Solving Bohlin & Strömberg vill sammanfattningsvis ge följande förslag och rekommendationer med anledning av utvärderingen.

Det är viktigt att kulturpedagoger ges möjlighet att fortsätta det pedagogiska förebildsprojekt som nu har genomförts och att vårdpersonal med stöd i pedagogiken får i uppdrag att utveckla, planera och genomföra egna aktiviteter i vardagen på varje enhet. Vi anser att aktiviteterna måste ges förutsättningar att leva vidare och att kunskapen om projektet sprids till alla arbetsplatser. I detta arbete utnyttjas även fortsättningsvis kulturpedagoger och ev. andra kulturarbetare, men även olika nya former av media bör prövas. Det kan vara dvd och utbildningspaket som förmedlas via Internet och intranät. Målet bör vara att hitta arbetsformer där personal och äldre interagerar, inte bara att man ordnar ett uppträdande. De flesta enheter erbjuder redan idag ett programutbud med framträdanden av olika slag.

För att få spridningseffekter och för att metodiken ska kunna leva kvar och användas i vardagen, är det bra om det i planeringen ges möjlighet att återvända till en och samma enhet under flera veckor i rad. Då skulle personal kunna vara med någorlunda kontinuerligt under en längre tidsperiod och förhoppningsvis låta sig inspireras att genomföra egna aktiviteter självständigt. Helst är det naturligtvis önskvärt att kulturpedagogerna planerar och genomför aktiviteterna fullt ut tillsammans med personalen inom äldreomsorgen, men detta kan kräva utökade resurser vilket i nuläget inte är aktuellt.

Utvärderingen visar att medvetenheten och delaktigheten hos medarbetarna inom äldreomsorgen varierar och därför måste insatser för kompetensutveckling prioriteras. Kunskapen om kulturupplevelser och kulturens betydelse för människor behöver öka, då en nyckelfaktor visat sig vara personalens inställning till detta. Det är här viktigt att få med stadsdelsförvaltningarna i planeringen och att ledning inom äldreomsorgen prioriterar kulturinsatser i högre grad än tidigare. Det kan inte nog understrykas i hur stor grad enhetsledningens ledarskap och inställning påverkar resultatet av aktiviteterna.

Solving Bohlin & Strömberg anser vidare att verksamheterna behöver bli bättre på att använda de resurser som finns i närmiljön till varje äldreboende eller annan verksamhet. Enheterna bör inventera vilka interna resurspersoner som finns på varje arbetsplats. Det kan handla om personal som spelar instrument, som har ett stort intresse för lokalhistoria eller som t.ex. har ett stort konstintresse. Inventeringen kan också omfatta att se om det i närheten finns skolor med kulturprofil eller estetiklasser inom gymnasieskolan som kan komma och uppträda med musik eller dans. Det är bara fantasin som sätter gränserna.

Utgå från genomförandeplanerna (i den sociala dokumentationen) som bl.a. ska omfatta vad de boende har arbetat med tidigare i livet eller haft som stora intresseområden. Utnyttja denna information och ta med de äldre i verksamheterna i planeringen av olika aktiviteter.

Tydlig information och framförhållning krävs framförallt för att säkerställa ett gott genomförande. För att nå de äldre som är aktuella inom hemtjänsten behövs ett samarbete med de olika personalkategorier som finns inom äldreomsorgen, särskilt enhetschefer i hemtjänsten men också övrig personal. Synkronisering med andra planerade aktiviteter på enheten är viktig. Hänsyn måste tas till lokala tider för kaffe och andra aktiviteter.

Solving Bohlin & Strömberg föreslår avslutningsvis att projektet permanentas till att omfatta hela Stockholms stad. Projektet har haft en god eller mycket god måluppfyllelse. Det har givit deltagande äldre aktivitet och stimulans, personalen har med kulturpedagogerna som förebilder fått lära sig enkla metoder för aktivering i vardagen och kulturpedagogerna har givits möjlighet till nya arbetsuppgifter och därmed att vidga sin arbetsmarknad. Projektet har praktiskt visat på metoder att etablera ett effektivt och resultatorienterat samarbete såväl på ledningsnivå som medarbetarnivå mellan de ansvariga förvaltningarna. Äldreförvaltningen och kulturförvaltningen bör därför tillsammans ges i uppdrag att ta fram en plan för en fortsatt implementering av det prövade arbetssättet. Arbetet innefattar såväl utveckling av metoder, genomförande av aktiviteter som utbildning.